

УДК 378: [37.02:74]:74-052

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-1-9>

Ростислав БОБРЕНКО,

orcid.org/0000-0001-7674-301X

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри графічного дизайну

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

(Київ, Україна) *rbobrenko@dakkkim.edu.ua*

Аліна СЛІВІНСЬКА,

orcid.org/0000-0002-3317-1370

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри графічного дизайну

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

(Київ, Україна) *aslivinska@dakkkim.edu.ua*

Олена БОБИР,

orcid.org/0009-0008-8385-7996

старший викладач

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

(Київ, Україна) *obobyr@dakkkim.edu.ua*

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ЗДОБУВАЧАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН» ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ НАКККІМ)

У статті охарактеризовано методику викладання мистецьких дисциплін під час воєнного стану в Україні на підставі узагальненого колективного досвіду викладачів НАКККІМ у контексті передусім вітчизняної мистецької педагогіки. Стверджено залежність методів, підходів і засобів від змісту дисциплін і форматів навчання, серед яких у воєнному стані провідним є змішаний. Висвітлено розширену юридичну базу в галузі освіти у воєнний час на підставі нормативних документів НАКККІМ. Звернено увагу на специфіку викладання мистецьких дисциплін для майбутніх графічних дизайнерів у дистанційному, аудиторному та змішаному форматах за усталеними групами методів у дидактиці: організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності; контролю та самоконтролю у навчанні тощо. **Мета дослідження** – висвітлення методики викладання мистецьких дисциплін для майбутніх графічних дизайнерів під час воєнного стану в Україні на основі досвіду викладачів НАКККІМ. **Висновки:** у результаті серед широкого діапазону методів зацентрували на основних: поетапний виклад дидактичного матеріалу для здобувачів як підґрунтя для проєктної діяльності із залученням візуальних підходів ілюстрування, демонстрації позитивних і негативних прикладів; поєднання творчого та репродуктивного, індивідуального та командного, співтворчості та самостійної роботи, малювання підручними інструментами та візуалізації в графічних редакторах, комфортних і дискомфортних педагогічних методів. Освітній процес у всіх форматах супроводжується суб'єкт-суб'єктним підходом, контрольованою самостійністю здобувачів з боку викладача, реалізацією проблемного, евристичного, модельного, проєктного методів як основи формальної та неформальної дизайн-освіти.

Ключові слова: мистецька педагогіка, дизайн-освіта, мистецькі дисципліни, методика, воєнний стан в Україні, форми навчання, НАКККІМ.

Rostyslav BOBRENKO,
 orcid.org/0000-0001-7674-301X

PhD in Pedagogy,
 Assistant Professor at the Department of Design and Advertising
 National Academy of Culture and Arts Management
 (Kyiv, Ukraine) rbobrenko@dakkkim.edu.ua

Alina SLIVINSKA,
 orcid.org/0000-0002-3317-1370

PhD in Philosophy,
 Assistant Professor at the Department of Design and Advertising
 National Academy of Culture and Arts Management
 (Kyiv, Ukraine) aslivinska@dakkkim.edu.ua

Olena BODYR,
 orcid.org/0009-0008-8385-7996

Senior Lecturer at the Department of Design and Advertising
 National Academy of Culture and Arts Management
 (Kyiv, Ukraine) obobyry@dakkkim.edu.ua

THE METHOD OF TEACHING ART DISCIPLINES TO STUDENTS OF THE SPECIALTY “GRAPHIC DESIGN” DURING THE MARTIAL LAW IN UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF NAKKKiM)

*In the article methodology of teaching of artistic disciplines is described during a martial law in Ukraine on the basis of the generalized collective experience of teachers of NAKKKiM in a context foremost home artistic pedagogics. The dependence of methods, approaches and means on the content of disciplines and formats of education, among which mixed is the leading one in martial law, is confirmed. The extended legal base is reflected in industry of education in a war-time on the basis of normative documents of NAKKKiM. Attention is drawn to the specifics of teaching art disciplines for future graphic designers in distance, classroom and mixed formats according to the established groups of methods in didactics: organization and implementation of educational and cognitive activities; stimulation and motivation of educational and cognitive activities; control and self-control in learning, etc. **The purpose** of the study is to highlight the methodology of teaching art disciplines to future graphic designers during martial law in Ukraine based on the experience of NAKKKiM teachers. **Conclusions:** as a result, among a wide range of methods, the main ones were emphasized: a phased presentation of didactic material for students as a basis for project activities using visual approaches of illustration, demonstration of positive and negative examples; a combination of creative and reproductive, individual and team, co-creation and independent work, drawing with handy tools and visualization in graphic editors, comfortable and uncomfortable pedagogical methods. The educational process in all formats is accompanied by a subject-subject approach, controlled independence of students by the teacher, implementation of problem-based, heuristic, modeling, and project methods as the basis of formal and informal design education.*

Key words: art pedagogy, design education, art disciplines, methodology, martial law in Ukraine, forms of education, NAKKKiM.

Постановка проблеми. В умовах російської агресії проти України навчальний процес, зокрема підготовка графічних дизайнерів, зазнає суттєвих змін: фокусується увага на оптимізації педагогічних методів, що узгодженні з можливостями здобувачів, викладачів, навчальних закладів і відповідають вимогам інституційних органів до ЗВО стосовно організації освітнього процесу.

Мистецькі дисципліни є провідними в забезпеченні фахової підготовки графічних дизайнерів, тому їх навчально-методичне підґрунтя є в пріоритеті. При цьому викладач перманентно корегує частину методів і засобів впровадження мистецьких дисциплін відповідно до мінливих умов воєнного стану.

Аналіз досліджень. У теперішній ситуації до загальнодержавних нормативних документів, що регламентують вищу освіту (Про вищу освіту, 2014; Про схвалення, 2022), додалася низка актів, наприклад, Закон України «Про правовий режим Воєнного стану» (Про правовий, 2015), наказ МОН «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» (Про деякі, 2022), лист «Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану» (Про функціон., 2022) та ін., а також нормативні документи ЗВО стосовно регуляції освітнього процесу в цей період, зокрема наказ «Про організацію освітнього процесу в Академії

у 2024–2025 навчальному році» (Про організацію, 2024) тощо.

Проблематика методики викладання мистецьких дисциплін розглядалася у працях у науково-педагогічному контексті в цілому (О. Рудницької, Т. Раструба, Т. Турчин, Т. Фогель); в організаційному аспекті (Г. Падалка), в прикладному контексті підготовки митців-педагогів (І. Зязюн; Т. Стратан і О. Горбенко; В. Орлов); як специфічні методи педагогічного забезпечення мистецьких дисциплін для здобувачів окремих художньо орієнтованих спеціальностей (Н. Белявіна, С. Дмитрюк); зокрема, графічного дизайну (О. Баніт, О. Шевнюк).

Мета статті – висвітлення методики викладання мистецьких дисциплін майбутнім графічним дизайнерам під час воєнного стану в Україні на прикладі досвіду команди викладачів-авторів НАКККіМ. Основними завданнями є: окреслити міру дослідженості питання; означити нормативну та поняттєво-дефінітивну базу дослідження; описати основні методи роботи викладачів мистецьких дисциплін зі здобувачами спеціальності «Графічний дизайн» НАКККіМ в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Воєнний стан тлумачиться як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності <...> а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» (Про правовий, 2015).

Серед основних пріоритетів під час воєнного стану в контексті освітнього процесу передусім відзначають забезпечення захисту учасників освітнього процесу, працівників і майна закладів освіти; здійснення прийому та забезпечення евакуйованих здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників, персоналу та членів їх сімей з інших ЗФПО та ЗВО, які цього потребують; забезпечення особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки та ін.) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ чи в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю (Про деякі, 2022; Про правовий, 2015); оповіщення учасників освітнього процесу про дати початку, форми навчання та графік освітнього процесу (Про функціон., 2022) тощо.

Керуючись нормативною базою, ЗВО, що навчають, зокрема, графічних дизайнерів, пере-

йшли частково чи повністю на дистанційну форму викладання, причому адміністративно-педагогічні колективи деяких закладів змушені були переїхати в безпечні регіони України чи закордон (Гуз, 2022).

Так, у НАКККіМ теж упроваджуються організаційні та педагогічні підходи, що спрямовані на безпечність, безперервність і оптимальні форми навчання. Так, у наказі «Про організацію освітнього процесу в Академії у 2024–2025 навчальному році» (Про організацію, 2024), прописується: «Проводити освітній процес в змішаному форматі в приміщеннях Академії тільки в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, що можуть бути використані для укриття учасників освітнього процесу в разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення». При цьому наголошено на «безумовному» перериванні освітнього процесу, що здійснюється в приміщеннях академії, та перебуванні в спорудах цивільного захисту до скасування сигналу. Водночас, за можливості, повністю чи частково продовжити освітній процес в укритті, а після сигналу «відбою» повернутися в аудиторії Академії відповідно до розкладу та продовжити освітній процес з урахуванням необхідного корегування. Для здобувачів ОР «бакалавр» за денною формою здобуття освіти в змішаному форматі; для здобувачів ОР «бакалавр» заочної форми навчання і ОР «магістр» денної та заочної форм освітній процес має проводитись у дистанційному форматі відповідно до розкладу освітнього процесу. Серед додаткових умов (у цьому ж документі): для денної форми бакалаврів 1–2 курсів обов'язковим визначений очний формат навчання, а для денної форми бакалаврів 3–4 курсів – змішаний формат. Причому, якщо очна передбачає безпосередньо аудиторну роботу, а дистанційна – онлайн-навчання, то змішана залежить від колективної волі здобувачів певної академічної групи, відповідно, надання переваги одному з форматів навчання залежно від змісту дисципліни та висловлених пріоритетів у її опануванні (Про організацію, 2024).

Методика (від грец. μέθοδος – «шлях через») – галузь педагогічної науки, що являє собою окрему теорію дидактики (приватну дидактику) – навчання окремої дисципліни (предмета). Спосіб організації практичної та теоретичної діяльності учасників навчання, зумовлений закономірностями та особливостями змісту навчального предмета (Гніденко, 2019: 92).

Визначаємо поняття «методика викладання у вищій школі», поділяючи позицію В. Нагаєва і М. Портян, які висвітлювали його як напрям педагогіки вищої школи, який розглядає зако-

номірності, принципи, методи, форми та засоби навчання та розвитку особистості під час викладання навчальних дисциплін у вищому навчальному закладі (Нагаєв, 2018).

Методи викладання окремої навчальної дисципліни (предмета) – взаємодії між викладачем і студентами, під час яких відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок (Гніденко, 2019: 92).

Педагогічними методами мистецьких дисциплін назвемо (вслід за Т. Фогель) систему способів діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу, сукупність прийомів, спрямованих на досягнення поставленої мети – засвоєння мистецтвознавчого матеріалу та формування способів практичної художньо-творчої діяльності (Фогель, 2019).

У сучасній педагогічній науці загальноприйнятим комплексом методів навчання прийнято вважати: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю та самоконтролю у навчанні; бінарні методи навчання. А також розширюють методичну систему двома групами: словесні, наочні, практичні; індуктивно-дедукційні, репродуктивні, прагматичні, дослідницькі, проблемні тощо (Гніденко, 2019: 92).

Для окреслення *методики* викладання мистецьких дисциплін пропонуємо ту низку дисциплін, яку викладаємо, і їх диференціацію за функціональними напрямками педагогічних методів, форматом навчання, а також відзначаємо спільні та часткові методи, підходи та засоби.

Так, дисципліни мистецького циклу – «Шрифти і типографіка», «Комп'ютерне проєктування», «Дизайн поліграфічних видань», «Візуальні комунікації», «Проєктування», «Історія дизайну і мистецтва», «Стилі у графічному дизайні XIX–XXI ст.» – викладаються для студентів 1, 2, 3 та 4 курсів ОП «Графічний дизайн», відповідно частина їх опановується аудиторно («Шрифти і типографіка», «Комп'ютерне проєктування»), а решта має змішаний формат («Проєктування», «Дизайн поліграфічних видань», «Візуальні комунікації»). Такі дидактичні умови спонукають викладача обирати певний діапазон методів.

До спільних методів *організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності* в трьох форматах навчання належать такі: *науково-дидактичні для укладання робочих навчальних програм мистецьких дисципліни, лекційного матеріалу та завдань відповідно до навчальних планів на підставі загальної педагогічної практики вищої школи* (Падалка, 2009); на *теоретичних занят-*

тях (лекціях і частині практичних) *охоплюємо якомога ширшу аудиторію* для висвітлення системи явищ у контексті певної теми та роз'яснення умов практичного завдання, а на *практичних заняттях* працюємо з *невеликими групами*, що дозволяє використовувати *індивідуальний і диференційований підходи до студентів*, зокрема приділяємо увагу тим, у кого проблеми зі сприйманням більші. При поясненні частини завдань студенти спостерігають основні стадії мистецького процесу: *викладач або показує у власному виконанні, або демонструє алгоритм на чужих візуальних прикладах*, використовуючи *позитивний і негативний матеріали*; викладач, продумуючи програму навчання, *прописує послідовність «кроків» завдань*, що мають логічність і системність: *від простішого до складнішого, від окремих явищ і засобів, до їх взаємозв'язку та використання*. У роботі керуємося провідними принципами сучасної освіти – інкультурного та кроскультурного навчального контексту (Ніколаї, 2013), міждисциплінарності художніх напрямів (Ніколаї, 2013; Баніт, 2012), трансляції «олюднених» знань (Турчин, 2021), підвищенні загальної культури творчого мислення тощо.

Процес опанування дисципліною складається з трьох етапів: *підготовчого, основного, навчально-творчого*. Відповідно до них використовуємо комплекс часткових методів: *комбіноване заняття* (лекція, практичне, самостійна робота) у супроводі *індивідуальних консультацій*; Часткові методи стосуються реалізації функцій означених етапів, наприклад, для підготовчого застосовуємо – *знайомство з графічним дизайном у цілому та графічними редакторами зокрема* («Комп'ютерне проєктування») чи *розгляд архітектонічних елементів, образотворчого потенціалу та засобів шрифту*, вітчизняні та зарубіжні варіанти *класифікації шрифтів* («Шрифти і типографіка»); для основного етапу – опанування принципів, методів і *програмного інструментарію* в роботі з двовимірними зображеннями у графічних редакторах: створення чи/та обробка окремих елементів і нескладних візуальних матеріалів (растрових і векторних) завдяки *візуальним прикладам*, наданих викладачем: логотипів, портретів та ін. («Комп'ютерне проєктування»), *копіювання каліграфічних зразків шрифту, добір типографічного шрифту для створення окремих художніх образів*: психологічних рис характеру, соціальних явищ та ін. на прикладах антагоністичних пар шрифтових гарнітур, шрифтової візуалізації рис характеру викладача, студентів («Шрифти і типографіка»); для навчально-творчого етапу – *виконання студен-*

тами творчих авторських робіт на підставі отриманих інструментальних знань з комп'ютерної графіки, практичного призначення проєкту, теми, узгодженої з викладачем, та фор-ескізів у кольорі дизайн-рішення, наприклад, створення макетів аркушево-карткових видань («Комп'ютерне проєктування»); узгодженої теми, аналізу прототипів і аналогів об'єкта проєктування, його дизайн-концепції, моделей або макетів, наприклад, розробка та матеріалізація рекламних видань і мистецьких панно із застосуванням типографіки («Шрифти і типографіка», «Дизайн поліграфічних видань», «Візуальні комунікації»), розробка упаковки для товару («Проектування») тощо. При цьому використовуються індивідуальна та колективна форми виконання практичних завдань. Наприкінці виконання завдання студенти під керівництвом викладача роблять SWOT-аналіз для з'ясування переваг, недоліків і можливостей покращення результатів. Процес опанування художньої образності здобувачами – чи не найскладніший, тому ми вживаємо апробовані методи та підходи колег: активне «спілкування» з творами мистецької спадщини: (І. Зязюн, вслід за О. Лосєвим) (Зязюн та ін., 2013), (В. Орлов услід за Т. Кнайфом) (Мист. освіта, 2010), синкретичне занурення в художній образ (Т. Раструба вслід за Є. Волчегорською) (Раструба, 2015) завдяки художньо-творчим аналогіям (Т. Раструба вслід за О. Олексюк) (Раструба, 2015), використанню підходу, близького до «потіку свідомості», з суб'єктивністю уявлень, засобам внутрішньої діалогової форми (І. Зязюн, вслід за О. Лосєвим) (Зязюн та ін., 2013): знаходження спільних ознак [творів] різновидів мистецтва через асоціації та художні паралелі: схожості художнього світосприймання авторів, їх творчих способів вираження, жанрово-стильових особливостей, образно-емоційного змісту [творів] (Стратан, Горбенко, 2007). За можливості, зважаючи на перипетії під час воєнного стану ми формуємо уміння і навички здобувачів завдяки власним творчим лабораторіям і майстерням, а також базі партнерів на підставі проблемних завдань з емпіричним (Турчин, 2021; Дмитрюк, 2016), репродуктивним (Фогель, 2019; Белявіна, 2019) і творчим підходами (Зязюн та ін., 2013; Рудницька, 2005; Раструба, 2015; Фогель, 2019; Шевнюк, 2006; Стратан, Горбенко, 2007) за посередництва графічних редакторів (Баніт, 2012) тощо.

Специфікою організації в дистанційному форматі є використання низки методів завдяки он-лайн можливостям: розміщення та демонстрація навчально-методичного матеріалу (текстів лекцій, умов завдань, відео-, аудіоматеріалу,

рекомендованих джерел та ін.) на обраній для здобувачів інтернет-платформі *classroom.google.com*, що є засобом часткової компенсації та додатковою можливістю повторення лекційного матеріалу – забезпечення у такий спосіб самостійного та контрольованого навчання. При цьому вдаємося до деталізування умов складних завдань і варіативних прикладів до них, що полегшує їх розуміння та виконання; список рекомендованої літератури переважно з гіперпосиланнями на джерела, щоби забезпечити оперативний до них доступ і розширити пізнання теми. Силабус/робоча навчальна програма дисципліни – провідний дидактичний метод організації навчального процесу: він забезпечує орієнтування в цілісній структурі, логіці тематичного забезпечення, практичних завдань, самостійної роботи, а також у підходах оцінювання досягнень здобувача тощо. Тому він розміщений на видноті е-сторінки класруму дисципліни.

Там само розміщені вимоги до оформлення завдань для уніфікованості викладу в роботах здобувачів, що формує в останніх не тільки культуру форматування документів, а й загальний рівень майстерності майбутнього графічного дизайнера, а також підвищує рівень матеріалів для подальшого їх використання, наприклад, як дидактичні зразки тощо.

У теоретичному забезпеченні навчального процесу тематичний матеріал мистецьких дисциплін в аудиторії дозволяє нам сконцентрувати увагу на об'єкті обговорення завдяки формальним і неформальним методам і засобам: слову, погляду, руху, розташуванню об'єкта чи нанесенні рис його образу у фокусній ділянці інтер'єру, наприклад, подіумі, дошці для письма (здійюються пластичні засоби тіла викладача, об'ємно-просторове мислення здобувачів, їх кінестетичне сприймання). При цьому викладач має можливість за звуковою та невербальною реакцією відчутти та зрозуміти ставлення здобувачів до тематичного об'єкта й підходів його викладу, скорегувати, підсилити вплив або геть змінити увагу, тому викладач не тільки висвітлює матеріал, а й прислухається та придивляється за реакцією здобувачів. Для нас, відповідно, суголосними є методи та підходи колег, зокрема, індивідуальний підхід до здобувача (О. Шевнюк услід за М. Лещенко) (Шевнюк, 2006), зворотний зв'язок, конструктивний діалог, оцінювання наслідків творчого вибору (Зязюн та ін., 2013).

У подібних педагогічних ситуаціях дистанційного формату текст лекції виводиться на екран (так само, як зображення) завдяки відеоконференції *Google Meet*: викладач вдається чи до е-указки,

чи курсора на моніторі, що конкретизує місце, проте «сплющує» реакцію, позбавляє педагогічну дію театральної видовищності, що є вагомим методом впливу.

У лекціях усіх трьох форматів ми використовуємо передусім *проблемне, евристичне та модельне* навчання, а також як традиційні підходи (вступна, пояснювальна та підсумкова частини оповіді з відповідями на запитання), так і *абстрагуємося* від них: *дотримуємося лише основної структури та змісту викладу*, при цьому підходи можуть варіюватися відповідно до поінформованості, потреб здобувачів і обраних акцентів викладачем, водночас *друкований текст лекції розташовується на академічній інтернет-платформі з використаною та рекомендованою літературою* для повторення та розширення пізнання. У лекції *озвучуються* не тільки задалегідь підготовлені *тези та приклади* до них, а й *коментуються* можливі складні *фрагменти тексту*: розширюється їх зміст, контекст і специфіка застосування певних понять; час від часу *ставляться уточнювальні запитання* здобувачам, передусім тим, які перебувають в ефірі, для з'ясування міри розуміння викладу зокрема та *зворотного зв'язку* в цілому. Такий дидактичний прийом підвищує також уважність здобувачів у сприйманні тексту.

Для уточнення, поглиблення усвідомлення змісту тексту, з одного боку, та виявлення індивідуальних позицій здобувачів, розвитку їх аналітичних, ораторських умінь і лідерських здібностей, з другого, викладач застосовує методи *бесіди, обговорення, «мозковий штурм», «займи позицію», «шкала думок», «метод ПРЕС»* (PRES – position, reason, example, solution), *«коло ідей», «інтерактивної дискусії»* цікавих для здобувачів аспектів теми. Ці методи важливі в роботі з опрацювання теоретичного матеріалу: на лекціях, семінарах і теоретично спрямованих дисциплінах (наприклад, «Історія дизайну і мистецтва», «Стилі у графічному дизайні XIX–XXI ст.»).

Якщо виникають делікатні ситуації, наприклад, коли здобувачі не мають спільного досвіду з викладачем, відповідно з'являється ризик нерозуміння та відсутність підґрунтя для запам'ятовування матеріалу, тоді важливе місце *експромту: активізації доречних образів у залучених здобувачів* або пошук викладачем *влучних асоціацій*, які будуть максимально зрозумілі та розкривати заданий тематичний образ. Проводиться час від часу *контрольне опитування за ключовими питаннями лекційних тем*, аби повторити та засвоїти ключові явища змісту.

Невід'ємними методами теоретичного викладу є *пояснювально-ілюстративний*, при цьому вико-

ристовуються як зразковий візуально-текстовий матеріал, так і проблемний (тематичні зображення, тексти, моделі предметів і їх оригінали та ін.) та *демонстраційний*, що застосовує переважно педагог, коментуючи нюанси художньо-дидактичного об'єкта. Нерідко для ситуативного демонстрування необхідних прикладів викладач використовує *пошуковий* метод як для власної роботи, так і залучає студентів: для цього в нагоді стають гаджети чи портативні комп'ютери з доступом до інтернету.

Для графічних дизайнерів також важлива матеріалізація дидактичного матеріалу, а ще більше його фактура, поліграфічні й об'ємні якості, які можна належно відчутти лише при безпосередньому сприйманні, а в дистанційному форматі лише уявити за тими рисами, які виявить ілюстрація. У цій ситуації дуже важлива *якість відцифрування оригіналу зображення об'єкта*, його ракурсів або фрагментів.

До практичних методів у нашій роботі належать *проблемний і проєктний* як провідні, від часу визначення теми академічного проєкту та постановки нами етапних завдань, а решта методів похідні. Так, *творчий* метод і метод *співтворчості* зі здобувачем над академічними проєктами є для нас функціональними. Заразом ми вдаємося постійно ще й до *пошукового та дослідницького* методів, опрацьовуючи тему завдяки особистісним і соціальним ресурсам, для вироблення дизайн-рішення. Також процес проєктування, з одного боку, потребує від здобувача використання *репродуктивного* методу для засвоєння базових знань, удосконалення техніки та вироблення художнього смаку, а, з другого, – *продуктивного, художньо-творчого* для розкриття метафоричності й авторського бачення, наприклад, методів *мудборду, ескізування загального візуального образу* (стосується чи не всіх прикладних дизайнерських дисциплін), *макетування, моделювання* («Проектування», «Дизайн поліграфічних видань», «Візуальні комунікації» та ін.). Наші підходи навчання з мистецьких дисциплін супроводжуються і художньо-технічними *вправами, штудіями* (наприклад, добрати шрифти для втілення антагоністичних образів любові-ненависті чи розсортувати шрифтові приклади за стилістичними та ін. ознаками в опануванні «Шрифтів і типографіки») під наглядом викладача, і *експромтами, ескізами* в самостійній діяльності. Це стверджує та розширює застосування методів мистецької педагогіки: проєктів (Шевнюк, 2006; Фогель, 2019; Дмитрюк, 2016; Баніт, 2012), експерименту (Шевнюк, 2006; Дмитрюк, 2016), майстер-класу (Фогель, 2019),

вживання в естетичний об'єкт (Т. Раструба вслід за О. Олексюк) (Раструба, 2015), схематизації, унісонного, наслідувального, експромтного, альтернативного рішення (Н. Белявіна; Т. Раструба, зокрема вслід за С. Горбенком) (Белявіна, 2019; Раструба, 2015).

Робота з роздатковим матеріалом, наприклад, на практичному занятті зі Шрифтів і типографіки під час завдання копіювання зразків шрифтів, має інше сприймання в аудиторії, ніж у дистанційному форматі: у першому випадку здобувач чітко бачить не тільки пропорції об'єкта для копіювання, а й розуміє його метричні параметри на певному форматі матеріального носія, що дозволяє швидше добрати конкретний розмір інструмента відображення, а в другому випадку, окрім пропорцій, здобувач завдяки екранному інструменту «масштаб» може уточнити дрібні візуальні характеристики об'єкта, що покращує роботу над візуальними нюансами форми, фактури, декору та ін. (зокрема, «Шрифти і типографіка», «Візуальні комунікації»).

До додаткових методів практичної діяльності ми відносимо спеціальні теоретико-практичні узагальнення творчої роботи здобувачів у формі *тез, статей* для апробації на наукових платформах, а також *реферативний* метод, що використовується для компенсаторності та педагогічного впливу на здобувачів, які з різних причин пропустили частину важливого тематичного матеріалу і відтак змушені його надолужити. У цілому практичні методи не мають нової навчально-пізнавальної інформації, тобто служать лише для закріплення теорії, формування практичних умінь при застосуванні раніше набутих знань, але частина таки покликана уточнювати та розширювати теоретичну інформацію. Окрім цього, відбувається перевірка інформації, переконання в набутих уявленнях тощо.

Специфічними методами практичної діяльності в дистанційному форматі є здебільшого співтворчість над варіантами проекту, які представляють здобувачі в ефірі: налаштування викладача на загальне сприймання, пошук і відзначення сутнісних характеристик екранної репрезентації ескізного варіанта та обговорення проблемних якостей і засобів їх усунення. Оскільки студенти під час ефіру виконують творчі завдання самостійно, то, щоби зосередитися та абстрагуватися від штучних умов віртуального зв'язку, вимикають камери. У такій ситуації викладач призначає час відновлення зв'язку для перевірки результатів.

Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: передусім здійснюється періодична *перевірка готовності* студентів до

роботи (психологічний стан, обізнаність і підготовленість необхідних матеріалів до заняття), *відслідковування уважності* студентів під час викладу теорії на лекційних і практичних заняттях, наприклад, опису умов завдання та їх пояснення з метою пізнавального інтересу та формування знань; здійснення *активізації* студентів завдяки різним *видам ігор*, наприклад, *ділової гри*, де розподіляються ролі між студентами, які виконують професійні обов'язки в роботі над дизайн-проектом, задіюється і викладач у ролі працедавця чи арбітра; дозволяємо *слухати улюблену музику* під час виконання завдань; результати творчої діяльності здобувачів роздруковуються та демонструються на *виставках* і в навчальному процесі як *дидактичний матеріал*.

Методи контролю та самоконтролю у навчанні: для всіх форматів навчання практикуються, окрім *перевірки поточних практичних робіт, модульного контролю, іспиту чи заліку*, що є обов'язковими, методи *ігри-вікторини, диспути*, що спонукають до індивідуальної чи/та командної активності: самостійної підготовки до заходу з можливим розподіленням обсягу роботи на всіх учасників; використання *заготовок* (наприклад, конспекту та ін.); т. зв. *допомоги друга* під час безпосередньої відповіді. Такі методи сприяють розвитку метикованості здобувачів, оперативності їх реагування на запити.

У дистанційному режимі *коментування й оцінювання* виконаних завдань відбувається не тільки в усній формі під час практичних занять, а й у клас-румі дисципліни: в опції меню завдання та ін. Також, використовуючи досвід, зокрема, австралійця Джошуа Маккарті (McCarthy, 2010) ми застосовуємо можливості соціальних месенджерів (переважно Instagram, Facebook) як альтернативну дидактичну форму для розширення впливу методу «зворотного зв'язку»: презентації результатів студентської творчості, ширшого їх обговорення, тестування, апробації поза колективом академічної групи), де студенти висловлюють відкрито свої емоційні враження, думки, ідеї, а також можна відслідкувати зацікавленість тематичним контентом завдяки *кількісним показникам відвідування веб-сторінок і піктограмкам реакцій*, результатам *регулярного анкетування* студентів щодо корисності семестрових проєктів тощо. Перевага цього методу полягає в гнучкості та перенесенні дискусії з офлайн в он-лайн і навпаки, а також дозволяє корегувати зміст аудиторних занять.

Відтак у змішаному форматі (на прикладі, «Візуальних комунікацій», «Дизайну поліграфіч-

них видань», «Проектування») серед організаційних методів виділяємо поєднання загальноприйнятого *мультимедійного* підходу та *безпосереднього контакту* («face-to-face») викладача зі студентами у навчальному процесі, що поширено в міжнародній практиці, наприклад, у досвіді Мартіна Олівера та Кіта Трігвелла (Oliver, 2005).

Висновки. На підставі узагальненого колективного досвіду викладачів НАКККіМ у контексті передусім вітчизняної мистецької педагогіки висвітлено методику викладання мистецьких дисциплін під час воєнного стану в Україні. Стверджено залежність методів, підходів і засобів від змісту дисциплін і форматів навчання, серед яких у воєнному стані провідним є змішаний. Висвітлено розширену юридичну базу в галузі освіти у воєнний час на підставі нормативного документа НАКККіМ. Звернено увагу на специфіку викладання мистецьких дисциплін для майбутніх графічних дизайнерів означеного ЗВО в аудиторному,

дистанційному та змішаному форматах за усталеними групами методів у дидактиці: організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності; контролю та самоконтролю у навчанні тощо. Серед основних методів – поетапний виклад дидактичного матеріалу як підґрунтя для проєктної діяльності із залученням візуальних підходів ілюстрування, демонстрації позитивних і негативних прикладів; поєднання творчого та репродуктивного, індивідуального та командного, співтворчості та самостійної роботи, малювання підручними інструментами та візуалізації в графічних редакторах, комфортних і дискомфортних педагогічних методів. Освітній процес у всіх форматах супроводжується суб'єкт-суб'єктним підходом, контролюваною самостійністю здобувачів з боку викладача, реалізацією проблемних завдань евристичним, модельним, формальним і неформальним комплексом методів, які завжди варіативні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баніт О. Особливості викладання графічного дизайну у вищих навчальних закладах мистецького профілю. *Педагогічні науки*, 2012. № 1 (1). С. 31–34. URL: <https://surl.li/bhnrnt> (дата звернення: 2025).
2. Белявіна Н. Д. Методологія та методика викладання фахових мистецьких дисциплін : підручник. Київ : НАКККіМ, 2019. 280 с. URL: <https://surl.li/eybbud> (дата звернення: 2025).
3. Візуальні комунікації : classroom. /Р. Бобренко. URL: <https://surl.li/vaddjs> (дата звернення: 2025).
4. Гніденко М. П., Вишнівський В. В. Сучасна методика викладання у вищій школі. Навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2019. 127 с. URL: <https://surl.li/bojnji> (дата звернення: 2025).
5. Гуз Ю. Знову переміщений, але живий: воєнна історія Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Вокс, 2022. URL: <http://info.luguniv.edu.ua/?p=1045> (дата звернення: 2025).
6. Дизайн поліграфічних видань : classroom. /Р. Бобренко. URL: <https://surl.li/gebsot> (дата звернення: 2025).
7. Дмитрюк С. В. Форми і методи професійної підготовки майбутніх дизайнерів у ВНЗ Великої Британії. *Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 2016. С. 49–56. URL: <https://surl.li/ykulfc> (дата звернення: 2025).
8. Зязюн І. А. та ін. Учителю мистецьких дисциплін у дискурсі педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. / І. А. Зязюн, Г. Г. Філіпчук, О. М. Отич та ін. Бердянськ : Бердянський державний педагогічний університет, 2013. 340 с.
9. Історія дизайну і мистецтва : classroom. /А. Слівінська. URL: <https://surl.li/sostxu> (дата звернення: 2025).
10. Комп'ютерне проектування : classroom. /О. Бобир. URL: <https://surl.li/bltwqe> (дата звернення: 2025).
11. Мартиненко С., Хоружа Л. Методи навчання та їх класифікація, 2008. URL: <https://surl.li/bwexxh> (дата звернення: 2025).
12. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с. С. 105–138. URL: <http://surl.li/ivwflo> (дата звернення: 2024).
13. Нагаєв В. М., Портян М. О. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Харків: Стильна типографія, 2018. 289 с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/4929> (дата звернення: 2024).
14. Ніколаї Г. Ю. Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 2013, Вип. 1 (1). С. 3–17. URL: <https://surl.li/yieklj> (дата звернення: 2025).
15. Падалка Г. М. Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку. *Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 7 (12). Серія 14. URL: <https://surl.li/ikksaj> (дата звернення: 2025).
16. Про вищу освіту : Законом України. *Відомості Верховної Ради*, 2014. № 37–38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 2024).
17. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ МОН від 07.03.2022 р. № 235. URL: <https://surl.li/fhutgc> (дата звернення: 2025).
18. Проектування: classroom /Р. Бобренко. URL: <https://surl.li/zywywy> (дата звернення: 2025).
19. Про організацію освітнього процесу в Академії у 2024-2025 навчальному році : наказ від 27.08.2024 р. № 374/1-С. URL: <https://surl.li/xercjk> (дата звернення: 2025).
20. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII (зі змінами та доп.-ми). URL: <https://surl.li/lghnmn> (дата звернення: 2025).
21. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://surl.li/ckeixu> (дата звернення: 2025).

22. Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану : лист від 01.03.2022 р. № 1/3315-22. URL: <https://surl.li/ivuscq> (дата звернення: 2025).
23. Раструба Т. Новітні засоби в мистецькій освіті XXI століття: особистісно орієнтований підхід та методи ейдетики. *Наукові записки*. Вип. 139. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 217–220. (Серія: Педагогічні науки). URL: <https://surl.li/ienujk> (дата звернення: 2025).
24. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
25. Стили у графічному дизайні XIX–XXI ст. : classroom / А. Слівінська. URL: <https://surl.li/yadzrl> (дата звернення: 2025).
26. Стратан Т. Б., Горбенко О. Б. Формування художнього сприйняття майбутніх учителів мистецьких дисциплін засобами взаємодії мистецтв. *Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Київ, 2007. Вип. 4 (9). С. 148–152. Серія 14. URL: <https://surl.li/jgdmeu> (дата звернення: 2025).
27. Турчин Т. М. Методика навчання освітньої галузі «Мистецтво»: навч.-метод. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 281 с. URL: <https://surl.li/yahxpm> (дата звернення: 2025).
28. Фогель Т. М. Методика художнього навчання : курс лекцій з навчальної дисципліни для здобувачів освіти третього року навчання освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) денної та заочної форм навчання. Одеса. Вид-во ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2019. 66 с. URL: <https://surl.li/vqfizv> (дата звернення: 2025).
29. Шевнюк О. Мистецькі дисципліни в реформаційних процесах євроінтеграції. *Імідж сучасного педагога*, 2006. № 5-6 (64-65). С. 17–19.
30. Шрифти і типографіка : classroom / Р. Бобренко. URL: <https://surl.li/xvuwkq> (дата звернення: 2025).
31. McCarthy J. Blended learning environments: Using social networking sites to enhance the first year experience. *Australasian Journal of Educational Technology*, 2010. 26. P. 729–740. URL: <https://surl.li/zbhagr>
32. Oliver, M. & Trigwell K. Can 'blended learning' be redeemed? *E-learning and Digital Media*, 2005. 2. P. 17–26. URL: <https://surl.li/mielal>

REFERENCES

1. Banit, O. (2012) Osoblyvosti vykladannia hrafichnoho dyzainu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh mystetskoho profilu. [Peculiarities of teaching graphic design in higher educational institutions of the art profile]. *Pedahohichni nauky*, 1 (1), 31-34. Retrieved from: <https://surl.li/bhnrrt> [in Ukrainian].
2. Bieliavina, N.D. (2019) *Metodolohiia ta metodyka vykladannia fakhovykh mystetskykh dystsyplin* [Methodology and methods of teaching professional artistic disciplines]: pidruchnyk. Kyiv: NAKKKiM. Available at: <https://surl.li/qsuab> [in Ukrainian].
3. *Vizualni komunikatsii*. (2024). [Visual communications]. classroom. /R. Bobrenko. Retrieved from: <https://surl.li/vaddjs> [in Ukrainian].
4. Hnidenko, M. P. (2019) Vyshnivskyi V. V. Suchasna metodyka vykladannia u vyshchii shkoli. Navchalnyi posibnyk. Kyiv: State University of Telecommunications. Available at: <https://surl.li/bopnji> [in Ukrainian].
5. Huz, Yu. (2022) Znovu peremishchenyi, ale zhyvyi: voienna istoriia Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. [Moved again, but alive: military history of Taras Shevchenko Luhansk National University]. *Voks*. Retrieved from: <http://info.luguniv.edu.ua/?p=1045> [in Ukrainian].
6. *Dyzain polihrafichnykh vydan*. (2024). [Design of printed publications]. classroom. /R. Bobrenko. Retrieved from: <https://surl.li/gebsot> [in Ukrainian].
7. Dmytriuk, S.V. (2016) Formy i metody profesiinoi pidhotovky maibutnikh dyzaineriv u VNZ Velykoi Brytanii. [Forms and methods of professional training of future designers at universities in Great Britain]. *Vyshcha osvita u konteksti intehtatsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru*, 37, 1 (69), 49-56. Retrieved from: <https://surl.li/eivpuy> [in Ukrainian].
8. Ziazun, I.A., Filipchuk, H.H., Otych, O.M. (2013) *Uchytel mystetskykh dystsyplin u dyskursi pedahohichnoi maisternosti* [The teacher of artistic disciplines in the discourse of pedagogical mastery]: navch.-metod. posib. Berdyansk: Berdyansk State Pedagogical University [in Ukrainian].
9. *Istoriia dyzainu i mystetstva*. (2024). [History of design and art]. classroom. /A. Slivinska. Retrieved from: <https://surl.li/sostxu> [in Ukrainian].
10. *Kompiuterne proiektuvannia*. (2024). [Computer designing] : classroom. /O. Bobyr. Retrieved from: <https://surl.li/bltwqe> [in Ukrainian].
11. Martynenko, S., Khoruzha, L. (2008) *Metody navchannia ta yikh klasyfikatsiia*. [Teaching methods and their classification]. Available at: <https://surl.li/bwexxh> [in Ukrainian].
12. *Mystetska osvita v Ukraini: teoriia i praktyka*. [Art education in Ukraine: theory and practice]. Sumy: A. S. Makarenko SumDPU, 105-138. Retrieved from: <http://surl.li/ivwflo> [in Ukrainian].
13. Nahaiev, V. M. Portian, M. O. (2018) *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli* [Teaching methods in higher education]. Vyd. 2-he, pererob. i dop. Kharkiv: Stylish typography, 2018. Available at: <https://surl.li/wrvtgm> [in Ukrainian].
14. Nikolai, H.Yu. (2013) Metodolohichni poshuky u sferi mystetskoi osvity. [Methodological searches in the field of art education]. *Aktualni pytannia mystetskoi osvity ta vykhovannia*, 1 (1), 3-17. Retrieved from <https://surl.li/wnaxla> [in Ukrainian].
15. Padalka, H.M. (2009) *Mystetska osvita: suchasni problemy rozvytku*. [Art education: modern problems of development]. *Teoriia i metodyka mystetskoi osvity*: zб. nauk. pr., 7 (12), ser. 14. Retrieved from: <https://surl.li/aldivy> [in Ukrainian].
16. The Law of Ukraine on Higher Education (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. № 37-38. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].

17. Order of the Ministry of Education and Science On some issues of organizing the work of professional pre-university and higher education institutions during martial law from March 7 2022, № 235. (2022). Available at: <https://surl.gd/fhutgc> [in Ukrainian].
18. *Proiektuvannia*. (2024). [Designing] : classroom /R. Bobrenko. Available at: <https://surl.li/zywywy> [in Ukrainian].
19. Order on the organization of the educational process at the Academy in the 2024-2025 academic year from August 27 2024, № 374/1-C. (2024). Available at: <https://surl.li/xercjk> [in Ukrainian].
20. The Law of Ukraine On the Legal Regime of Martial Law from May 12 2015, № 389-VIII. (2015). Available at: <https://surl.li/lghnmn> [in Ukrainian].
21. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the Approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032 from February 23 2022, № 286-p. (2022). Available at: <https://surl.li/ckeixy> [in Ukrainian].
22. Letter About the functioning of the field of education in the conditions of martial law from March 1 2022, № 1/3315-22. (2022). Available at: <https://surl.li/ivycqo> [in Ukrainian].
23. Rastruba, T. (2015) Novitni zasoby v mystetskii osviti XXI stolittia: osobystisno oriientovanyi pidkhid ta metody eidetyky. [The latest tools in art education of the 21st century: a person-oriented approach and methods of eidetics]. *Naukovi zapysky*, 139, 217-220. ser.: Pedagogical sciences. Retrieved from: <https://surl.li/dfyjtj> [in Ukrainian].
24. Rudnytska, O.P. (2005) *Pedahohika: zahalna ta mystetska* [Pedagogy: general and artistic]. Ternopil: Educational book – Bohdan. (accessed 2024) [in Ukrainian].
25. *Styli u hrafichnomu dyzaini XIX–XXI st.* [Styles in graphic design of the 19th–21st centuries]. classroom / A. Slivinska. Retrieved from: <https://surl.li/yadzrl> [in Ukrainian].
26. Stratan, T.B., Horbenko, O.B. (2007) Formuvannia khudozhnoho spryiniattia maibutnikh uchyteliv mystetskykh dystsyplin zasobamy vzaiemodii mystetstv. [Formation of artistic perception of future teachers of art disciplines by means of interaction of arts]. *Teoriia i metodyka mystetskoï osvity: zb. nauk. pr.*, 4 (9), 148-152. Retrieved from: <https://surl.li/yaucjs> [in Ukrainian].
27. Turchyn, T.M. (2021). *Metodyka navchannia osvitnoi haluzi «Mystetstvo»*. [Teaching methodology of the educational field «Art»]. Nizhyn. M. Hohol NDU. Retrieved from: <http://surl.li/gulywe> [in Ukrainian].
28. Fohel, T.M. (2019). *Metodyka khudozhnoho navchannia* [Methodology of artistic education: a course of lectures on education. disciplines for students of the third year of study at the «Bachelor» level of education, specialty 014 Secondary education (Fine Arts) full-time and part-time forms of education]. Odesa: Publishing house K. D. Ushynsky PNPU. Available at: <https://surl.li/knjsjo> [in Ukrainian].
29. Shevniuk, O. (2006) Mystetski dystsypliny v reformatsiinykh protsesakh yevrointehratsii. [Artistic disciplines in the reformation processes of European integration]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 5-6 (64-65), 17-19. [in Ukrainian].
30. *Shryfty i typohrafika*. (2024). [Fonts and typography]. Classroom. /R. Bobrenko. Retrieved from: <https://surl.li/xvuwkq> [in Ukrainian].
31. McCarthy, J. (2010) Blended learning environments: Using social networking sites to enhance the first year experience. *Australasian Journal of Educational Technology*. 26. 729-740. Retrieved from: <https://surl.li/zbhagr> [in Australia].
32. Oliver, M. & Trigwell, K. (2005) Can ‘blended learning’ be redeemed? *E-learning and Digital Media*. 2 (1). Retrieved from: <https://surl.li/mielal>